

Szakolczay Lajos

Wass Albert mesevilága

Hét grafikusművész a tatabányai Kortárs Galériában

Könyvet illusztrálni – akár felnőtt számára, akár gyermek számára készül a kép-költemény – nehéz. Nehéz, mert nem elég, ha a grafikusművész az illető író – jelen esetben Wass Albert – világába belehelyezkedik, át is kell éreznie (ettől válik hatékonyvá a közvetíté-se) a szöveg kínálta megjelenítési módokat. Sőt, hozzá kell tennie azt az egyéni látásmódjából – mástól jól megkülönböztethető egyéniségéből – eredő *pluszt* (ez lesz a hozadék), amely a rajzháló ihletét megindító író a saját (grafikai) képére formálta. Kiállító művészeink – elsőb-ben is a könyvgrafikusnak is elsőrangú Kass János, majd az ő képvilágától teljesen eltérő Borsódy Eszter, Dávid Júlia, Dózsa Tamás, Makhult Gabriella, Rényi Krisztina és Szinte János – jól tudják ezt. Ezért a papír teremtő hevületét kihasználva – a fehér üresség mindig álmodásra ösztönöz – így is cselekszenek.

Természetesen más illusztrálási módot kíván a hagyományos formájú (A/5) könyv, amelyben (mert felnőttek számára is készült?) jobbára a szöveg dominál (*Tavak és erdők könyve* – Kass János), mint azok a, többnyire kicsi olvasók elé szánt darabok, amelyekben inkább a művész által megérezkített mesekép a hajtóerő, vagyis különleges szépségével az segíti a lurkókat az író mondavalójának a befogadásában. Ez utóbbi kötetek – *A zöld szakállú király fia* – Borsódy Eszter, az *Okos Kata* – Dávid Júlia, az *Emese álma* – Dózsa Tamás, *A zenélő ezüstkecske* – Makhult Gabriella, és a Rényi Krisztina – Szinte János szerzőpáros által illusztrált *Szerencsés Pista* – nagyobb formátumúak is szöveggel teli társuknál, így a kivétel nélkül szinte mindig egybefüggő *oldal-párok* kitűnő lehetőséget kínálnak (a szöveg itt szinte csak járulékos elem) a rajzi mondanivaló kifejtéséhez.

Az *Okos Kata* története, némi népmesefurfanggal elegyítve, igazságosztó, tanító mese, az ismert klasszikus, Fazekas Mihály *Lúdas Matyjának* a rokona. A népi hős, anyja kívánságára oly sokszor (pontosan négyszer) megleckézteti a furfangos eszére ugyancsak büszke Imre királyt, amíg az – az édes méz édességét Kata szellemességénél is jobban megkívánván – feleségül nem veszi. Három a próba, és egy a ráadás, s ebben a furfangot furfangra halmozó kavalkádban a szegényasszony lánya megdicsőül. Dávid Júlia népi motívumokra épülő illusztráció-sora – kezdő- és zárjeggyel, a virágmotívumokra épülő, s valamennyire egy női arcot is formázó életfával, valamint a nőiség jelképeként is ismert tulipánnal – jól adja vissza a mese hangulatát. A történelemre utaló jegyek (várkapu, íjtartó, páncélzat, zászló) mellett grafikáin nagy szerepet kapnak az egymással szembenező (férfi-férfi, nő-nő, férfi-nő, férfi-férfi, majd végül is az

Imre királyt és Okos Katát formázó) alakok, s a bájjal-színnel díszített, varrottasokkal, bokályokkal, csérgével, rokkával, népi – székely festésű – bútordarabokkal megrakott szobabelsők, illetve a királyi palota sok mindent rejtő boltozatai. Némely akvarellje – ilyen a jegyességet ünneplő szűz pár – mintha naiv szentkép volna, ugyancsak alátámasztva a kézi festésű hozomány-láda erős motívumsorával.

Borsódy Eszter képi meseföliidézése – *A zöld szakállú király fia* – szellősebb. Itt is, szerencsére, az oldal-párok dominálnak (paradox, a szöveg mintegy „illusztrációként” kerül a képbe), s Dáviddal ellentétben, akinél a tömör népmesei alakok súlyosak voltak, itt a népmesei-mítoszi világ szólal meg. Derűs könnyedséggel. A művész rajzain, nyilván a szövegből kiindulva, nagy szerepet játszik a természet – a patak, a levélzetében-virágjában részlet-gazdag virágszőnyeg, s valamint a János Vitéz-i, a disznólegelőt a sárga kacsákat ringató folyócskával vegyítő *idill*, s nem utolsósorban a szinte felhőlovasként vágató, megszemélyesített vihar, valamint az átváltozások során létrejött – „A szép királykisasszony szivárványos kapuvá változott, a királyfi pedig aranyos napsugárrá” –, a támadót meghátrálásra késztető, az istenek és az emberek között ívelő, általában szerencsét hozó egyetemes jelképiségű kapu, a szivárvány. Eme világ vízililiomai – oldalt záró gesztusuk a szöveget is keretezi – csaknem az éjig nőnek, s ebben a víz-növény-virág sejtelemben jól érzik magukat a szintén népmesei hősök.

Az *Emese álma* (Magyar mondák 1.) Dózsa Tamás elgondolásában nem lehet más, mint valósággá váló mítosz. Bár a messze keleten nyájait terelgető lovas nép „a csillagoktól tanulta a bölcsességet és a puszták végtelen síkjától a türelmet”, hadba kényszerült a túlerővel támadó besenyőkkel. Ha nem jön – „Hála legyen az Úrnak, idejében jövénk!” – a „gonosz szarvak hatalmas erdejét” hordozó ökörcsorda (magyar szürke), nincs győzelem, Emese Ügyekkel, az utolsó hun törzs daliájával nem kel egybe, álmában – *élő* valóságként – nem ereszkedik rá fekete szárnyával a „szent turulmadár”, a „kristálytisza folyó” nem indul el testéből, nem önti el a hegyeken túli rónaságot, nem nő ki eme aranyból a csodálatos fa, s végül kilenc hónapra álmos, Árpád apja sem fog megszületni, hogy elvezesse a „hunok hajdani hazájába” a magyarokat. De mindez *mítoszi valóságként* megtörtént, s eme történeket Dózsa illusztrációi is hitelessé teszik. Ebben a könyvben nem oldal-párok vannak, hanem hatalmas, téglalap alakú fekvő képek (a szöveg szinte itt is csak járulékos elem), amelyek László Gyula-i sugallattal a honfoglalás előtti időbe visznek. Hatkerekű sátorsekereik és szellős sátraik – étékért járul asszonyához a megfáradt harcos, egész sokaság ünnepli a fiatalok egybekelését – nyugalmat tükröznek, míg csatajeleneteikben (a grafikus dinamizmust szimbolizálva a lovakkal ellentétes irányba rohanó állatfigurák, a szürke marhák megformálásakor a rövidülés eszközével is élt) forr a „hont védő” indulat. A mese egyik záró képében az Emesét betakaró turulmadár szinte Isten nagyságú személyiséggé nő, s a fölötte szecessziós motívumokból épített fa (törzs és virág egy testvérek) a jobbról bevillanó éjszaka kékjével (benne a Hold és a csillagok) jelképeiben ugyancsak élő égi gyámol.

Makhult Gabriella meseillusztrációja (*A zenélő ezüstkecske*) rajzos elemekkel, s az alakok kontúráját igencsak hangsúlyozva, groteszk alakok – az arcot fölöttébb jól jellemző – báva torzításaira épül. Oly erősen, hogy nem tagadtnak le a karikatúrához illő, *túlzó* vonások sem. Ebben az attitűdben a téli éjszakán fázós magányában az alabástrom falra igazság-verset író fiatal katona öreg lesz, az őt kérdőre vonó palotás tiszték – a grafika szerkezetileg kiváló – fenyegető barmok, s az igazat mondó fiatal tíz véka ezüstpénzzel együtt befalaztató király meg – hiába a korona – sátáni alak. S az ezüstpénzből a királykisasszony tanácsára ezüstkecskét készítő ötvösmester pedig – az ikonszerű megformálásban jelentkező „házi munka” egyenesen az ecsettel rajzoló Kondor Bélát idézi – bárgyú vigyorával istenné magasztosul. Makhult kitűnő, érzelmileg hatásos vonalhálója és a fura figurákat (megannyi jellem) mozgató gunyosság – lásd a zenélő kecskét a fal mögül kiszabadítani igyekvő kőművesek harlekini csapatát – maga a meseigazságot swifti humorral telítő, *ítélkező* jókedv.

Ehhez hasonló intenzitású – csak hogy az előbbivel szemben artisztikus szépségimádaton alapul – a Rényi Krisztina – Szinte János szerzőpáros képi megjelenítése is (*Szerencsés Pista*), melyet leginkább valaminő sosem hallott organikus élményre épülő (hiszen az élet ilyen!) festőiség jellemez. Sötét színeiben, mély-barnáiban, sárgával szagattott zöldjeiben s tűzként világító vöröseiben – Weöres Sándor csipkebokra ég ilyen intenzitással, mint a grafikus-pár irdatlan magasságokat meghódító tövisbokra – ott az érzéki, s ezért érzelmeket kiváltó színvilág minden hangulati eleme. Máskor meg éppen a motívumok – a tündökletesen faragott, barna székelkapu és a halovány emlékként a legény búcsúzásának háttéréül szolgáló széki parasztporta – közötti kontraszt drámai szépsége ragad meg. Érdekes, a részletező hajlam – lásd a fiú hajkoronáját, a székelharisnyát és az ing redőit s a bujka (mellény) zsinóros gombsorát – nem gátja, inkább ösztönzője eme stilizált élményvilág kiteljesítésének.

Kass János meseillusztrációi a legkomolyabbak – a kilenc mesét egybefogó *Tavak és erdők könyve* szövegének világa is erre inspirál –, ugyanakkor virtuóz rajzhálójukkal a legkönnyedebbek. Kass mestere a stilizációnak, vonalról vonalra szüli meg a maga – képvoltában ugyancsak autentikus – meséjét. Mintha a vonalnak, bár emlékszüink barokk sűrűségű rácshálóra (Határ Győző: *Golghelóghi*), nem is volna nehézkedési törvénye. Ebben a képvilágban, akárha az ősiségben élnénk, különleges arzenálját kapjuk valaminő sistersgő, mozgó, szállongva táncoló bestiáriumnak, amelyben nem csupán a madarak (gólyák, gémek, cankók, héják, bölömbikák, baglyok, varjúk, stb.) hódítják meg a leget, hanem a röpülésre kész vagy éppen röpülő teknősbékák, vadmacskák, őzek, vaddisznók, mókusok organikus motívumként bokorra növekvő sereglete is. A szarvasbika koronája éppúgy rejtélyes csillag-koszorúvá nő, mint valamely csavarmozgásával fölfelé induló fatörzs. A könnyed vonalon belül a rajzos figuráknak nincsen teste, s talán ez a „hiány” teszi mindőjüket meseszerűen éterivé.